
Cù Lao Rông Xuân Vũ

Một người đồng hương tìm đến thăm tôi bất ngờ và kể cho tôi nhiều chuyện bất ngờ về quê tôi bây giờ: Mỹ Tho.

Mỹ Tho của Thủ Khoa Huân ngậm thơ lúc lên đoạn đầu đài. Mỹ Tho, vùng đất nghiêng hứng phù sa của những nhánh sông Cửu Long bát ngát. Mỹ Tho có hòn đảo dài nằm phơi nắng giữa sông như con rồng nằm bất động chờ sấm sét sẽ vùng lên bay về trời.

Thị xã Mỹ Tho, một thị xã phồn thịnh lạ lùng, nằm bên ven sông ngày đêm mơ màng trong tiếng còi tàu đến từ Lục Tỉnh. Những cánh buồm trắng no căng, những chuyến bắc khổng lồ chở đầy áp xe hơi lẫn khách lại qua như mắc cửi. Thị xã lắng nghe tiếng chuông chùa Vĩnh Tràng ngân nga. Thị xã với những xe cà rem lắc chuông vui hơn bất cứ nhạc Tây nhạc Tàu nào. Thị xã với những xe lăn bánh mì pâtê tuyệt vời, ăn ngàn năm còn nhớ. Thị xã với mái trường trang nghiêm, với những ông thầy bán xức khó tính đáng sợ, và những giáo sư người Pháp thân ái dễ thương hơn.

Tôi rời Mỹ Tho vào một ngày nào không nhớ nữa, nhưng ngày đó là ngày tôi xa vĩnh viễn ghé nhà trường. Chiếc Bắc khổng lồ bị quân Nhật sung công sau khi đã chiếm thị xã không tốn một phát súng từ tay quân Pháp. Tôi được bố tôi rước về trên chuyến thuyền chèo. Và đó là lần đầu tiên tôi biết thế nào là nhảy sóng. Khi thuyền qua đầu cù lao tôi trông thấy chiến hạm Amiral Charner bị máy bay Nhật đánh chìm hôm trước nằm nhôc mồm khỏi mặt nước như một chú cá voi khổng lồ trong bài học Cách Trí ở nhà trường.

Chốc đây mà đã 44 năm... Ngày tháng đi nhanh, tàn nhẫn. Bây giờ cậu học trò Mỹ Tho sau mấy chục năm trôi nổi, đã biến thành dân tị nạn xa nước 15 năm, cho nên lấy làm hạnh phúc khi được nghe một người đồng hương vượt biển kể cho nghe những nơi xưa chính mình đã sống và rất đỗi ngạc nhiên khi nghe những chuyện ở quê nhà ngày nay mà tưởng chiêm bao:

"Buồn lắm anh ạ! Bắc Rạch Miễu đã dời xa bến cũ. Nhà nước giải thích rằng làm như thế sẽ tạo ra công ăn việc làm cho dân. Đúng vậy, bây giờ ở bên Bắc có rất nhiều xe ôm. Trước kia, Honda ôm, bây giờ xe đạp ôm. Trước kia đàn ông chạy, bây giờ đàn bà cũng chạy xe ôm. Anh cứ tưởng tượng đàn bà chở khách đàn ông! Nhiều công ăn việc làm cho cả xe đạp! Bây giờ xe đạp có thể chở thuê sáu cái mái dầm loại lớn ngày xưa mình dùng đựng nước mưa trong nhà. Qua bên này không có lu mái, anh có còn nhớ cái mái bên mình không? Anh có tưởng tượng được là sáu cái mái được kiêng vào xe đạp và chở đi từ Mỹ Tho qua bắc Vàm Cống rồi về tận Cần Thơ không? Nhưng chưa lạ đâu! Để tôi kể cho anh nghe về một cái kỳ quan khác. Anh nhớ hồi trước loại bao bó chỉ xanh của chệt phá bao các vựa lúa nhà giàu? Mỗi bao đựng hai gia rưỡi lúa. Họ kết hai cái làm một để chở cho nhiều. Mỗi người chở bốn bì than, tức là bằng sức chứa của tám chiếc bao chỉ xanh. Chính tôi cũng không tưởng tượng được nhưng đó là sự thực. Nhưng nếu chỉ có vậy thì cũng chưa ghê gớm. Trên đường đi, một chiếc xe bị bẻ bánh. Để tương trợ, một người gồng luôn bốn bì than của bạn đồng hành. Nhưng vẫn chưa đáng sợ! Anh ta còn kênh luôn chiếc xe bẻ bánh lên tám bao than. Tức là ngang với sức chứa của 16 bao chỉ xanh cộng thêm một chiếc xe đạp coi trên ngọn. Nhưng lại cũng chưa hết mức. Anh ta để cho ông bạn đồng hành ngồi chồm hổm trên ngọn đồng bì than kia vịn chiếc xe đạp. Và cứ như thế mà đạp boong boong trên đường như một trò xiếc. Đồng bào hai bên đường tha hồ xem khỏi mua vé! Gần mười năm giải phóng miền Nam, người Bắc đã biểu diễn toàn bộ cái ưu việt của miền Bắc xã hội chủ nghĩa anh ạ! Có nhiều nghề kinh hãi vô cùng. Một trong những nghề đó là nghề móc bao! Anh biết không, những bao ni-lông xài hồi thời Việt Nam Cộng Hòa vứt ra đồng rác cũng chung số phận của người "dân Ngụy", tức là chúng không được sống yên ổn để hóa thành phân. Người dân ngụy bị hành tội đủ bề đủ cách, cũng như những bao ni-lông được những chiếc cù móc lôi ra, đem giặt sạch để dùng lại. Đó là một nghề hèn mọn, nhưng đối thì đầu gối phải bò. Đàn bà còn chạy xe ôm nữa là! Nhưng dù nghề mọn mà lắm khi gặp may. Có người móc gặp xác chết đầu thời Mậu Thân có đeo nhẫn vàng. Thế là người ta ùn ùn thi đua làm nghề "móc bao". Tội nghiệp, có nhà sư trước kia xây ngôi chùa nhỏ trên một cái nền mà tiền kiếp là một bãi rác. Dân làm nghề móc bao ngày nay cứ đến móc. Móc sạch hết bãi rác họ móc vào nền chùa. Họ tìm được những thứ quý giá hơn bao ni-lông cũ như chai lọ, thùng thiếc, sắt vụn, bù loong. Thế là họ cứ móc, móc gần không tới họ dùng móc dài. Nền chùa mất chân đứng. Một vài trận mưa đến. Ngôi chùa đổ! Tôn giáo điêu linh vì chánh quyền, chùa sập vì nghề móc bao!"

... Anh bạn kể rất nhiều chuyện. Càng nghe tôi càng kinh ngạc. Đồng bào tôi bây giờ đã biến thành những người gì rồi?

Nhưng, tất cả những kỳ quan ở trên không làm tôi sững sốt bằng câu chuyện sau đây. Chính những cán bộ cộng sản kỳ cựu ngày nay cũng đã ên ăm với cái chủ nghĩa tuyệt vời, những lãnh tụ thần thánh của họ rồi. Dân không thể húp mãi mắm kho độc lập, tự do, hạnh phúc, chế tạo từ cái bếp Ba Đình, ngày nay cứ vài năm được hăm lại và được vớt thêm vài mẩu xương da thừa, từ bữa ăn của Bộ Chánh Trị, để đám mồm thẳng dân, càng đói càng bắt mẫn.

Và chính những cán bộ giải phóng kỳ cựu là những người sốt ruột nhất muốn giải phóng miền Nam lần nữa. Và lần này bằng BÀN TAY NGUY MIỀN NAM.

- Dạ ở đây là đất Nam, người Nam xưa nay có ai hiểu làm chiếc "ghe" ra chiếc... gì?
- Anh phải đổi ra nà "Hợp tác xã đóng thuyền" cho đúng với công tác.
- Dạ nếu chúng tôi để hợp tác xã đóng thuyền thì lại bị nghi ngờ là tổ chức vượt biên.
- Anh cứ nghe nời tôi, ai nói gì thì có tôi chịu! - Lần này hấn bỏ đi không nhậm nhầy bới chuyện nữa.

Ông Phó chủ nhiệm hợp tác xã đóng ghe chào hấn rồi trở vào bào gỗ mà tưởng chừng bào ruột gan mình. Đau xót cho dân tộc mình quá đổi truân chuyên. Bốn mươi năm máu lửa. Hòa bình rồi vẫn chẳng được yên thân. Vì cái đám ngòm này.

Những chuyện trái cựa trở thành chuyện bình thường. Những chuyện đấm đá giữa Bắc Nam trở thành tượng trưng cho sự nhất trí trong ngoài đảng. Chuyện giết nhau rồi đọc diễn văn kể công đức dài nhằng được coi là thời trang xã nghĩa.

Cái hợp tác xã này tiếng rằng hợp tác xã nhưng chỉ có hai nhân công thường trực: Chủ nhiệm và Phó chủ nhiệm. Hai người khác chính kiến bỗng thấy gần nhau trong việc đóng ghe cho dân đi chở lúa, đi câu, đi chài lưới. Hai thằng Nam Kỳ dễ cảm thông trên mảnh đất quê nhà. Họ không nói chánh sách, cũng không gởi chuyện đã qua, họ chỉ lo sả cây, bào gỗ, đóng đinh... ghép những mảnh ván vào nhau.

Chập sau thì ông Chủ nhiệm lộc cộc chỗi gậy về tới. Ông đi mua gỗ của một ngôi nhà giàu xưa bị giạt sập từ năm 1945 khi Việt Minh cướp chánh quyền, như một bộ xương khùng long nằm chình ình đó mạnh dân xóm dân xóm rút, mạnh du kích du kích lấy.

"Thằng Nanh tới, anh Năm!" Ông phó nói ngay khi ông chánh vừa vào.

Ông chủ nhiệm dựng nạng hỏi ngay:

"Nanh nào? Già hay trẻ? Lâu nay tôi chưa chạm trán đám này lần nào!"

"Nanh trẻ."

"Nó moi móc kiểm chác cái gì hả?"

"Nó bảo sai căn bản cái tên Lam Sơn."

"Nó nói sao?"

"Nó bảo Lam Sơn là phong kiến, xô toạc luôn!"

"Hơi nào mà nói với dòi."

Chủ nhiệm Năm Thôn là cán bộ tập kết về Nam, gốc gác tại đây. Theo Việt Minh hồi 19, 20 tuổi. Trở về đầu đã bạc trắng không vợ con gì ráo. Cha mẹ đã qua đời từ lâu, anh chị em thì tứ tán. Mấy thằng em trai ngụy quân thứ dữ đi cải tạo chưa về. Ông nhờ bà con tìm cho một cô gái lỡ thời hay một người đàn bà góa, ngụy cũng được. Ông phó chủ nhiệm thương tình đi tìm dùm nhưng Năm Thôn đã có tuổi lại thương binh nên coi mò rất khó. Năm Thôn đưa tay cào mớ tóc muối tiêu và nói:

"Chính cuộc cách mạng này mới hồng từ gốc chú ạ!"

Năm Thôn gọi ông phó bằng chú như em. Năm Thôn ý có gốc vững chắc nên nói năng không cẩn thận như người khác. Năm Thôn tiếp:

"Tưởng giải phóng xong mọi cái đều khá, ai dè còn tồi tệ hơn hồi trước. Cái tội Bắc Kỳ này còn khó chịu hơn đám hội tề của Tây. Tôi có sống với tội nó tôi biết. Tôi không nói gian dẫu. Chú biết tại sao nó bảo mình sửa tên không? Là vì chúng nó thấy mình vừa bán được mấy cái ghe mới, mà sao không đấm mồm chúng nó, nên thằng Nanh già gởi thằng Nanh trẻ xuống khơi mào đó. Được rồi, để tao đấm cho!"

Nanh già là Trưởng Ban Thuế Vụ. Hấn có cái răng chó khểnh lòi bên mép. Hấn lại có tánh đặng phú là ăn bản nên đồng bào gọi thẳng hấn là thằng Nanh. Vì dưới trưởng hấn có thằng nhãi kia nên đồng bào gọi hấn là Nanh già cho khỏi lầm. Trong vùng này còn có câu hò để tặng đám rắn "trun ươn" thối này.

Công An, Thuế Vụ, Kiểm Lâm

Ba thằng giặc ấy nên đâm thẳng nào

Đồng bào ơi hỡi đồng bào

Ba thằng giặc ấy thẳng nào cũng đâm.

Ông phó thấy ông chánh nổi nóng thì năn nỉ:

"Thôi anh Năm à! Một câu nhện chín câu lành. Quyền sanh sát trong tay người ta. Nhỡ có bề gì, bề nôi gạo, nguy lắm!"

"Tội này tội rành quá chú ơi! Tôi ở ngoài đó gần hai mươi năm mà. Mềm nắn rắn buông. Minh sứt cà lui nó tiến tới. Bữa nay con gà, bữa mai đùi heo đây! Tôi không có ngán tội nó đâu!"

Ông phó vẫn nhỏ nhẹ:

"Anh không ngán chớ tội sợ anh Năm à! Tui là chim bị đạn mà anh. Người ta ném truyền đơn phục quốc vô xương là tôi trở lại trại mát mùa."

"Có tội chủ đừng sợ. Chế độ này là chế độ dân chủ, không phải chế độ..." Năm Thôn muốn chọn chữ cho đúng nhưng anh lập bập rồi ngưng luôn.

Đúng ngày hẹn, thằng Nanh trẻ lại đến. Hắn nổi cáu ngay khi thấy tấm bảng còn y nguyên như khiêu khích nhà nước. Hắn đi vào xưởng định gặp ông phó mà hắn cho là dễ bốp. Nhưng lại đụng một ông già đang ngồi bào gỗ, hẳn chắc là người làm công.

"Ê, phó chủ nhiệm có nhà không?"

"Tôi là nhân công, tôi không biết gì hết."

"Thế còn ông chủ nhiệm đâu, lâu nay không thấy lên sở thuế."

"Tôi cũng không biết! Nhưng hai ông ấy có ủy quyền cho tôi hôm nay giải quyết mọi việc của hợp tác xã. Hai ông đi mua cây tôi mới về."

Ông già vừa bào gỗ vừa đối đáp, không coi ông cán bộ thuế quan trọng. Thằng Nanh bước lại tự kéo ghế ngồi và hất hàm:

"Họ có nói cho ông về vụ tấm bảng tên hợp tác xã không?"

"Dạ có chứ. Hai ông dặn tôi là bữa nay cán bộ tới."

"Sao họ chưa đổi tên như tôi đã bảo."

Ông già chậm rãi đáp:

"Cái sự đổi là nhất định phải đổi rồi, nhưng muốn cho hợp với ý của ở trên chúng tôi muốn chọn cái tên nào thật có ý nghĩa, chúng tôi thích mà ở trên cũng hài lòng, một lần chữa một lần tốn tiền, nên chỉ chữa một lần thôi. Vì thế hai ông chánh phó hợp tác có đưa cho tôi mấy cái tên để tôi trình bày với cán bộ xem cán bộ ưng cái nào thì kẻ cái ấy lên bảng."

Thằng Nanh móc sớ tay rút bút máy ra chuẩn bị ghi. Ông già nói:

"Tên thứ nhất là NAM SƠN thay vì LAM SƠN. Chúng tôi chỉ thay có một chữ, chữ L đổi ra chữ N. Như vậy ít tốn tiền mà vẫn có ý nghĩa."

Thằng Nanh không ghi mà trợn mắt, xua tay lia lịa:

"Không được! Không được... ọc! Cái tên này nghe có mùi phục quốc."

"Sao có mùi phục quốc ă?"

"Hiện giờ chúng nó đang chui rúc trong các vùng rừng núi như Thất Sơn, Bà Đen, để chiêu binh mãi mã theo kiểu Nê Nợ chờ ngày khởi nghĩa. Nam Sơn với Lam Sơn thì có khác gì nhau. Vả nài đây là vùng đồng bằng nằm gì có núi. Đỉnh núi nhô nên như chọc vào mặt mũi chế độ tức nà chống đối."

"Nam Sơn không được thì Phi Long. Được không?" Ông già cười nói.

Thằng Nanh nheo nheo một chút rồi lắc:

"Tên này cũng không ổn đâu, nghe nó chương chường thế lào ấy!"

"Chương thế nào ă?"

"Nong là rỗng. Rỗng nà tượng trưng cho phong kiến!"

"Hà Nội xưa kia gọi là Thủ đô Thăng Long lưng lầy thì sao?"

"Hồi xưa kia! Bây giờ đâu có ai gọi nữa. Cũng như Sài Gòn vậy. Bây giờ có ai kêu nà Sài Gòn đâu. Sài Gòn để quốc đặt cho. Bây giờ cách mạng thành công, đất nước thống nhất rồi nhân dân gọi nó bằng tên bác kính yêu."

"Vậy sao tôi nghe dân chúng nói "đi Sài Gòn" chứ không có ai nói tôi đi "thành phố Hồ Chí Minh" cả vậy?"

"Đó là dân nạc hậu. Nại nữa..." Hắn trở lại "Cái chữ Nong đi cặp với chữ Phi lại càng nguy hiểm cho mấy ông. Phi là bay. Đất nước được độc lập rồi còn bay, bay đi đâu? Vượt biên ă? Các ông treo cái bảng đó buổi sáng thì buổi trưa công an tới hỏi thăm. Không được đâu! Chọn tên khác ngay đi! Đừng ngoan cố nữa!"

Ông già nói:

"Tôi tui ít chữ nghĩa nên không biết thế nào cho trúng cái bụng của nhà nước, nên ông chủ nhiệm trước khi ra đi có dặn, nếu cán bộ không chịu mấy tên ấy thì lấy tên "Thủ Khoa Huân" là tên nhà cách mạng ái quốc được dùng cho tỉnh nhà như các tỉnh bạn lấy tên Đồ Chiểu, Nguyễn Trung Trực đặt cho tên tỉnh họ hồi 45."

"Thủ Khoa Huân lên đoạn đầu dài còn ngâm thơ, ông ấy anh hùng thật nhưng so với Nguyễn Văn Trỗi thì thua xa. Ông biết tại sao không? Nà vì Thủ Khoa nhà ta không có hô Hồ Chí Minh muốn năm như Nguyễn Văn Trỗi. Nấy tên đó thì được nhưng sợ nhân dân không mua thuyền của các ông nữa..."

"Vì sao?"

"Vì họ sợ xui, mua thuyền của hợp tác xã mang tên một người chết."

"Vậy thành phố Sài Gòn mang tên người sống?"

Thằng Nanh vốn lém lỉnh (bố mẹ hắn biết vậy nên đặt tên nó là Lanh) nên chỉ trong hai ba cái nháy mắt, hắn đã tìm được câu trả lời:

"Ông ấy chỉ nà phiến loạn đâu phải nhà cách mạng như Bác. Nếu các ông chưa nghĩ ra, tôi sẽ chọn cho một cái tên tuyệt đẹp vừa hợp với trào xã nghĩa vừa có tính cách nghệ thuật hấp dẫn khách hàng."

"Dạ cảm ơn, tôi còn có một tên cuối cùng ă, để cán bộ coi có hợp không. Nó vừa nghệ thuật lại vừa hợp với nòi niêu xã nghĩa mình lắm."

"Trào niêu không phải nà lời liêu! Ông lói bậy bạ quá! Tên gì?"

"Cù Lao Rồng! Ha!... á!" Ông già phá lên cười.

Thằng Nanh bắt ngờ không biết đối phó ra sao cũng không hiểu lý do gì mà ông này lại nêu ra một cái tên kỳ quái vậy? Cù Lao Rồng, hẳn có nghe nói, hẳn nhìn thấy nó hầu như hằng ngày nằm giữa sông "Kiều Nong" kia nhưng hẳn không hiểu gì về nó cả.

"Ní nịch cái cù nao ra sao?"

"Ní nịch hả?" Ông già cười đắc chí "Kể thì rất dài, nhưng tóm tắt thì thế này. Đó là một cù lao lớn nằm giữa sông Tiền Giang, giống hình con Rồng, cho nên có tên gọi là Cù Lao Rồng, ngày xưa thực dân Pháp đem những người cù nhốt cách ly ở đó. Nhưng dần dần những người cù đều chết hết, cù lao trở lại cuộc sống bình thường. Nhờ phù sa bồi đắp cho nên cây vườn xanh tốt bạt ngàn... Nhưng sau 75 thì bọn cù sống lại."

"Tại sao thế?" Cán Nanh ngạc nhiên hỏi.

"Cùi ngoài Bắc tràn vô."

"Ồ ngoài đó chánh phủ nhốt chung một trại nằm thao chúng vô đây được?"

"Ồ được chứ! Chúng vô hàng đàn, hàng lũ, lớp luôn trong đường kín, lớp đi bằng xe môlô-tô-va, lớp thì leo tàu hỏa lớp lại đi xe hơi..."

"Trại cùi miền Bắc đã vỡ ra mà sao ta không biết? Nạ thế?"

"Biết làm sao được mà biết!" Ông già hứng thú nói thao thao bất tuyệt trước cặp mắt mở tròn xoe của tên cán ngáo "Chúng nó khôn lắm, chúng nó đâu có nói với người khác rằng chúng nó bị cùi! Chúng nó mặc áo, chúng nó đội mũ, chúng nó mang giày như mọi người. Hơn thế nữa chúng nó mặc áo cán bộ Mao Trạch Đông, chúng nó mặc áo quân đội chánh quy, nhiều tên lại đeo lon đeo gáo."

"Nếu tôi biết, thì tôi cho nhà lược hay để chặn nài ngay!"

"Không tài nào! Không tài nào!" Ông già ngưng tay bảo nhìn hẳn, cười khẩy.

Thằng Nanh lém lỉnh vật nhưng lại chậm hiểu. Nghe ông già kể chuyện kỳ lạ, hẳn cho đây là một cơ hội ngàn năm có một lập công dâng đảng, hẳn hỏi phăng xem đám cùi đó là ai.

"Ông biết bọn cùi đó đang trốn ở đâu bây giờ không?"

"Để làm gì chứ?"

"Để bắt gom về Cù Lao Rồng như trước! Ông không biết bệnh cùi nguy hiểm nhất thế giới, chưa thuốc nào trị nổi à?"

"Tôi biết chứ sao không biết, nhưng mà bây giờ chúng đã lẫn lộn trong dân cả rồi, thằng thì làm chủ tịch thành phố, thằng phó bí thư tỉnh ủy, thằng thì trưởng phòng thuế vụ, trưởng ty, giám đốc sở, nhưng cũng có thằng chuyên môn moi móc trong quần... chúng kiếm ăn."

"Những thằng lão tôi bại vậy?"

"Chính mày, chính chúng mày!" Ông già trở mặt thằng Nanh. "Chính bọn cùi chúng mày kéo vào đây cả bầy dẫm nát quê hương tao."

Thằng Nanh hốt hoảng lật bật bị vương cái ghế té ngửa chống cằm lên trời, loay hoay mãi mới lồm cồm ngồi dậy được. Hẳn vừa thụt lùi, vừa trở mặt lão già, quát:

"Tên lầy niên hệ phục quốc! Tên lầy nằm loạn! Thằng chủ nhiệm của mày sẽ niên nụy với những phát ngôn phản động của mày."

Ông già vỗ ngực:

"Tao là chủ nhiệm đây! Mày muốn gì?"

"Mày niên nạc với tên ngụ phó chủ nhiệm để chống chế độ!"

Ông già cười xòa:

"Chính mày mới là thằng chống chế độ. Thằng công an nào sáng suốt phải còng đầu mày. Chính mày, dòng họ mày, là những tên cùi xông ra khỏi cái trại cùi vĩ đại của miền Bắc mang bệnh cùi vào lây ra hại khắp miền Nam tao. Chính lũ mày phá nát cách mạng, chính chúng mày là những tên phải được bắt bỏ vào Cù Lao Rồng sớm ngày nào tốt ngày ấy, chẳng sớm thì muộn nước Việt Nam sẽ trở thành một Cù Lao Rồng."

Tên Nanh run từng thớ thịt. Từ ngày mang "mác" cán bộ thuế vụ tới nay, hẳn hoạnh hợ từ cô gái quê bán tép đến bà cụ bán vỏ dừa khô, muốn gì được nấy, ai cãi lại hẳn là "chống chế độ", cho nên thằng Nanh trẻ lẫn thằng Nanh già trở thành Thần Nanh đỏ mỏ. Hôm nay là lần thứ nhứt có một ông già chửi hẳn là thằng cùi. Lão chống chế độ ác liệt!

Hắn quát để tự trấn tĩnh:

"Tao sẽ kêu công an còng đầu mày!"

"Hề hề!" Lão già đứng dậy tụt quần, nẩy ngửa "Lại đây còng cái này nè!"

Thằng Nanh đứng sững sốt. Lão già vẫn giữ nguyên vị trí cũ và chậm rãi nói:

"Tao làm cách mạng hồi ông nội mày chưa đẻ tía mày. Cờ búa liềm đầu tiên ở chợ này tao treo đó, nói cho mày hay. Đồ con nít biết gì! Mày muốn đi dự tiệc chiêu đãi kỷ niệm Nam Kỳ Khởi Nghĩa không? Để tao gọi tỉnh ủy đem xe tới rước, rồi mày đi với tao nghe!"

Lão chủ nhiệm kéo quần lên quơ lấy cặp nạng gỗ chống đi ra khỏi cái bàn bảo, đứng một chân vung nạng lên, chia vào mặt thằng Nanh, quát tiếp:

"Cút! Cút! Tao không muốn thấy cái mặt của chúng mày ở xứ tao!"

Ông phó chủ nhiệm được lệnh ông chủ nhiệm lánh mặt ra sau xưởng. Khi thấy cuộc "đối thoại" về cái tên hợp tác xã đã trở thành cuộc xung đột thì ông chạy ra can. Ông vốn quen chịu đựng những chuyện trái cựa quái quắc trong trại, nên ông có tính uyển chuyển hơn ông chánh. Ông vừa can ông chánh, vừa năn nỉ, và xin lỗi "dùm" ông chánh. Nhờ thế ông đại cán gáo có đường rút lui trong danh dự. Ông phó đi theo ra tận ngoài đường, tìm cách vượt giặc ông trung ương. Giả dãi qua ải chẳng nhọc gì.

Ông phó nói:

"Sớm muộn gì tôi cũng đổi tên hợp tác xã ông ạ."

"Ừ, ông lên niệu mà thay sớm đi, không, không xong với cách mạng đâu!"

"Tên gì xin ông cho chúng tôi một cái!"

"Quyết Tiến, Quyết Thắng, Cờ Hồng, Sao Vàng... thiếu gì danh từ cách mạng. Ở miền Bắc các hợp tác xã công nghiệp, nông nghiệp nhờ đeo các tên đó mà xây dựng xã hội chủ nghĩa nổi đình, nổi đám đó chứ!"

"Vâng. Tôi xin bỏ cái hiệu Lam Sơn, Nam Sơn lẫn Phi Long và Cù Lao Rồng ạ!"

Thằng Nanh tiu nghỉu ra về không thuật chuyện mình bị bí mặt, chỉ phóng đại việc hợp tác xã đổi tên cho Nanh già nghe. Chúng coi đó là một chiến thắng mới của cách mạng trong hòa bình, hơn nữa chúng đã tiêu diệt được một ô phục quốc nguy hiểm nhất: cán bộ tập kết hồi hương mọc ngoặc với ngụy quân.

Buổi chiều, sau khi đóng cửa xưởng, hai người bắc ghế ra sân nhậu suông.

Chưa bao giờ ông Năm Thôn buồn như hôm nay. Gần 60 tuổi đầu, với danh hiệu chiến sĩ Nam Kỳ Khởi Nghĩa 40, đảng viên, kháng chiến chống Pháp, vượt Trường Sơn, chống Mỹ kỳ cùng, bây giờ 6 ký gạo mua theo phiếu hàng tháng, kèm vài lạng đường cát khi có khi không, còn vợ con thì hoàn toàn không có.

"Pháp cai trị, chống Pháp; Mỹ vô chống Mỹ, hòa bình rồi, chống nạng! Đúng là tôi theo sát khẩu hiệu "ba chống" của nhà nước!"

Rồi ông cười nhạt, cặp mắt rung lệ:

"Tôi không đòi hỏi cách mạng đền bù sự hy sinh của tôi. Cách mạng nào mà không cần sự hy sinh của nhân dân, cán bộ, phải không chú? Nhưng tôi đòi hỏi người ta trả lời cho những hy sinh ấy. Để làm gì? Để làm gì? Phải chăng để bọn cùi hủi này gieo mầm bệnh khắp đất nước? Chú thấy đó, thằng Nanh nhằm bóp cái hợp tác xã tềng xí này đâu phải vì chúng muốn thay đổi bằng hiệu cho hợp với cách mạng cách mừng gì. Mà vấn đề khác. Một bữa tiệc xoàng thôi sẽ xoay hẳn lập trường cách mạng của đám cách mạng lọc cách lừa này. Chú hiểu mà chú em!" Với nỗi đau thấu tâm can vị cựu chiến sĩ Nam Kỳ Khởi Nghĩa nói tiếp "Cách mạng xưa là thần thánh vô biên, qua 40 năm, nay trở thành cùi hủi gớm ghiếc. Cách mạng đã mất hết nhân tâm cả với bọn tôi nữa! Còn cái tên này tên nó đổi hay không đổi chẳng quan trọng gì! Vấn đề là người ta có gọi nó hay không? Tên nó xuất phát từ lòng người. Nó tên Mít, tên Xoài mà tôi yêu nó, tôi gọi nó. Nó tên Hoàng Quốc nọ, Hoàng Văn kia mà tôi không ưa thì có vẽ nó to bằng con voi trên tường, tôi vẫn không thèm ngó! Sự thực sờ sờ ra đó, chú rõ mà!" Ông chủ nhiệm quệt ngang nước mắt. Hồi lâu, ông thở dài "Tôi không ngờ đất nước đã giải phóng mà lại thế này chú ạ! Tôi thú thực với chú là mỗi lần tôi thấy chú cầm cái bìa phiếu đi cắt hai lạng rượu thịt heo, xách toong teng trên tay, tôi rất hổ thẹn. Xứ mình hồi Tây cũng đâu kỳ cục vậy!" Ông Năm Thôn muốn nói gì thêm nhưng bỗng ông ngưng ngang.

Hai người cùng ngó mặt ra sông. Cù Lao Rồng hiện ra xanh đen như con giao long từ đáy sông trồi lên chực bay lên lướt gió tung mây.